

Nela-Ramona ICHIM (GRIGORE)

POLITICI ÎN DOMENIUL CONCURENȚEI

**MEDIUL CONCURENȚIAL LA CONFLUENȚA DINTRE
POLITICILE PUBLICE ȘI COMPORTAMENTUL
ACTORILOR PRIVAȚI**

Copyright © 2012, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ICHIM, RAMONA

**Politici în domeniul concurenței : mediul concurențial
la confluența dintre politicile publice și comportamentul
actorilor privați / Ramona Ichim. - București : Pro Universitaria,**

2012

Bibliogr.

ISBN 978-606-647-530-3

339.137.27(498+100)

LISTA FIGURILOR ȘI TABELELOR

- Figura 1.1. Evaluarea „stării de sănătate” a concurenței- Modelul celor cinci forțe concurențiale
- Figura 1.2. Relația între comportamentul consumatorilor și concurența de pe piață
- Figura 2.1. Ponderea statelor care au adoptat legislații în domeniul concurenței pe regiuni
- Tabel 2.1. Principalele momente în evoluția politicii în domeniul concurenței în China
- Figura 2.2. Evoluția numărului de state care au adoptat legislații în domeniul concurenței
- Figura 2.3. Numărul statelor care au adoptat legislații în domeniul concurenței pe categorii de venituri
- Figura 2.4. Sistemul instituțional de implementarea a AML în China
- Figura 2.5. Numărul de cazuri investigate în perioada 2003-2009, Brazilia
- Figura 2.6. Sistemul Brazilian pentru Protejarea Concurenței
- Figura 2.7. Sistemul de implementare a Legii privind Protejarea Concurenței – Rusia
- Figura 3.1: Evoluția numărului de investigații din cadrul REC
- Tabel 3.1. Scheme de ajutor autorizate de Comisie în temeiul Cadrelor Temporare (decembrie 2008-octombrie 2010)
- Figura 3.2. Investigații din cadrul REC în funcție de statele membre
- Figura 3.3. Evoluția numărului de carteli investigate și penalizate de Comisia Europeană și a amenzilor aplicate în perioada 1990-2010
- Figura 3.4. Indicele eficienței aplicării politicii concurenței - 2010
- Figura 3.5. Indicele eficienței aplicării politicii concurenței – 2007 - 2010
- Figura 3.6. Indicele eficienței aplicării politicii concurenței – modificări 2010 față de 2007
- Figura 3.7. Indicele domeniului de aplicare a politicii concurenței – UE27
- Figura 3.8. Repartizarea statelor membre ale UE în funcție de indicele domeniului de aplicare a politicii concurenței
- Figura 3.9 Indicele Politicii Concurenței 2000-2010
- Figura 4.1. Evoluția numărului de decizii adoptate de Consiliul Concurenței 1997 - 2010
- Figura 4.2. Evoluția numărului de decizii adoptate de autoritățile în materie de concurență în diferite state membre ale UE

Figura 4.3. Structura deciziilor Consiliului Concurenței în perioada 2006-2010

Figura 4.4. Măsura în care consumatorii au auzit sau citit în mass-media despre probleme în materie de concurență

Figura 4.5. Acțiuni de promovare a culturii concurenței derulate în perioada 2004-2010

Figura 4.6. Ajutorul de stat național în România, 2005-2008

Figura 4.7. Obiectivele principale de acordare a ajutoarelor de stat naționale, 2005-2008

Figura 4.8. Ajutoare acordate pentru servicii de interes economic general

Figura 5.1. Structura eșantionului în funcție de obiectul principal de activitate al companiei

Figura 5.2. Structura eșantionului în funcție de cifra de afaceri a companiei

Figura 5.3. Structura eșantionului în funcție de numărul de angajați

Figura 5.4. Structura eșantionului în funcție de vechimea companiei pe piața din România

Figura 5.5. Practici considerate anticoncurențiale de către respondenți

Figura 5.6. Frecvența cu care au apelat respondenții la practici anticoncurențiale

Figura 5.7. Tipuri de înțelegeri între concurenți considerate anticoncurențiale

Figura 5.8. Participarea companiilor la operațiuni de concentrare economică

Figura 5.9. Tipologia ajutoarelor de stat de care au beneficiat companiile

Figura 5.10. Măsura în care este cunoscut conținutul Legii Concurenței 21/1996

Figura 5.11. Necesitatea reglementării comportamentului concurențial pe piață

Figura 5.12. Stadiul colaborării companiilor cu Consiliul Concurenței

Figura 5.13. Importața acordată de companii caracteristicilor care definesc un mediu concurențial normal

Figura 5.14. Măsura în care companiile regăsesc caracteristicile unui mediu concurențial normal la nivelul mediului de afaceri din România

Figura 5.15. Măsura în care companiile ar apela la practici neconcurențiale

Figura 5.16. Practicile anticoncurențiale la care ar apela companiile ca răspuns la un comportament anticoncurențial sesizat pe piață

Figura 5.17. Caracteristicile pieței pe care activează companiile

Figura 5.18. Identificarea cotei de piață a companiei

Figura 5.19. Evoluția cotei de piață a companiilor în perioada 2007-2011

Figura 5.20. Evoluția cotei de piață a companiilor în perioada 2009-2011

Figura 5.21. Barierele indentificate de companii la intrarea pe piață

Figura 5.22. Factorii care afectează funcționarea și dezvoltarea companiilor pe piața din România

Figura 5.23. Prioritățile strategice ale companiilor

ABREVIERI

AML	Anti-Monopoly Law, China
BCPS	Brazilian Competition Policy System
BERD	Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BRIC	Brazilia, Rusia, India, China
CADE	Conselho Administrativo de Defesa Econômica, Brazilia
CECO	Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului
CEE	Comunitatea Economică Europeană
CPSI	Competition Policy Scope Index
FAS	Federal Antimonopoly Service, Rusia
FRAND	Fair, Reasonable and Non-Discriminatory
GATT	The General Agreement on Tariffs and Trade
ICN	International Competition Network
ISD	Investiții Străine Directe
LPC	Lege privind Protejarea Concurenței, Rusia
MOFCOM	Ministry of Commerce, China
MRTPC	Monopolies and Restrictive Trade Practices Commission, India
NDRC	National Development & Reform Commission, China
NPC	National People's Congress, China
OCDE	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
OMC	Organizația Mondială a Comerțului
REC	Rețea Europeană de Concurență
RPC	Republica Populară Chineză
SAIC	State Administration of Industry and Commerce, China
SCP	Structură-Conduită-Performanță
SDE	Secretaria de Dreito Econômico, Brazilia
SEAE	Secretaria de Acompanhamento Econômico, Brazilia
TFUE	Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene
UNCTAD	The United Nations Conference on Trade and Development
WEF	World Economic Forum

Introducere

În ultimii 20 de ani tot mai multe state ale lumii au optat unilateral sau au convenit la nivel regional sau multilateral să adopte noi arhitecturi reglementare și instituționale în domeniul concurenței, ceea ce poate fi interpretat ca o dovadă a recunoașterii indiscutabile a rolului pe care îl poate juca manifestarea concurenței libere în creșterea nivelului bunăstării totale și mai apoi admiterea importanței elaborării și aplicării unei legislații în domeniu prin care să se asigure nedistorsionarea acestui proces. Chiar dacă experiența dobândită de fiecare stat în parte este diferită, intensificarea schimburilor comerciale și a fluxurilor investiționale a relevat în timp riscurile și dezavantajele divergenței în ce privește aplicarea unei legislații în domeniul concurenței ceea ce a determinat conștientizarea importanței accelerării procesului de convergență pe plan internațional.

Un prim pas important în direcția unui anumit nivel de convergență a politicilor de concurență pe plan internațional a fost făcut imediat după Al Doilea Război Mondial când modelul american de politică în domeniul concurenței a devenit referențial în mare parte în majoritatea țărilor care intrau în sfera de influență a Statelor Unite. Procesul de adoptare a unor legislații în domeniul concurenței a căpătat cu timpul o dimensiune regională și a consacrat anumiți centri gravitaționali reprezentați de cele mai reușite legislații în materie, ceea ce a contribuit semnificativ la creșterea coeficientului de convergență regională în materie de legislație în domeniul concurenței. Aceste evoluții în plan reglementar și instituțional au consacrat un proces care părea să răspundă mai adecvat specificului economic, politic, social și cultural al fiecăruia dintre statele care înțelegeau utilitatea unui cadru favorabil pentru manifestarea celui mai bun posibil comportament compatibil cu exigențele pieței funcționale. Atitudinea acestor state față de ideea implementării unei astfel de politici depinde în mare măsură de arhitecturile referențiale pe care acestea le găsesc în proximitatea lor geografică și culturală.

Peste 40 de ani, decidenții de politici publice, actorii mediului de afaceri, organizațiile regionale și internaționale, fie că sunt interguvernamentale sau non-guvernamentale, au încercat să identifice punctul de echilibru dintre manifestarea neîngrădită a liberei inițiative și intervenționismul statal nedistorsionant.

Anii '90 au marcat debutul unei perioade definite prin mai mult activism în ceea ce privește adoptarea de reglementări în domeniul concurenței în special în

cazul statelor în curs de dezvoltare pe fondul schimbărilor substanțiale care au avut loc la nivelul mediului politic și economic atât global cât și național. În pofida progreselor semnificative înregistrate de țările în curs de dezvoltare în procesul de adoptare a legislațiilor și de implementare a politicilor în materie de concurență, analiza asupra stărilor de fapt din domeniu relevă că există încă un decalaj în planul cunoașterii în țările în curs de dezvoltare în ceea ce privește impactul specific al politicii în domeniul concurenței asupra dezvoltării. În cazul acestor state continuă să se mențină o serie de probleme de natură structurală legate de implementarea unei politici în domeniul concurenței. Aceste distorsiuni au în vedere dificultatea și costurile aplicării unei astfel de politici, preocuparea în ceea ce privește măsura în care această politică ar putea conduce la diminuarea competitivității companiilor autohtone care dețin poziții pe alocuri dominante și care nu vor mai fi în măsură să facă față presiunilor concurențiale de pe piețele interne și internaționale, inhibarea spiritului antreprenorial în absența unei culturi a concurenței. Țările în curs de dezvoltare vor trebui să identifice și să gestioneze proactiv provocările sistemice, dar și pe cele specifice lor, manifeste în procesul de adoptare și implementare a politicilor în domeniul concurenței.

Amploarea fenomenului lansat după 1990 în ceea ce privește adoptarea de legislații în domeniul concurenței de către tot mai multe state dezvoltate și în curs de dezvoltare au determinat concentrarea unei părți din analiză către factorii care au impulsionat acest proces. Studiul întreprins a relevat faptul că asistăm, în ultimii douăzeci de ani, la dezvoltarea unei impozante literaturi de specialitate în ceea ce privește dimensiunea națională și internațională a politicii în domeniul concurenței. În timp ce unii specialiști sunt relativ sceptici în ceea ce privește unisonul la care pare că au ajuns decidenții politici din tot mai multe state în ceea ce privește importanța aplicării unei politici în domeniul concurenței, alții privesc cu entuziasm acest proces și îl consideră o confirmare a conștientizării pe plan internațional a rolului concurenței într-o economie globalizată. Premisa de la care s-a pornit în analiza acestui fenomen a fost că, prin identificarea factorilor de natură internă și externă care au impulsionat acest proces, se pot identifica explicațiile generalizării la nivel internațional a necesității aplicării unor politici în domeniul concurenței.

Pentru multe țări în curs de dezvoltare însă, legislația în materie de concurență pare a fi, în continuare, o inovație de dată relativ recentă aflată în continuă schimbare. Această creștere a interesului în ce privește un nou climat în materie de concurență în cancelariile decidenților, dar și în birourile lumii afacerilor din țările în curs de dezvoltare și cele în tranziție, reflectă schimbările substanțiale care au avut loc în mediul politic și economic, în cursul ultimelor două decenii, multe țări în curs de dezvoltare instituind ambițioase programe de reforme la nivel micro și macroeconomic, care implică o mai mare încredere în piețe și mai puțin accent pe intervenția statului. Capcana care ar trebui evitată este

cea a egalizării reformei cu schimbarea cadrului reglementar și instituțional. Studiile cele mai recente au atras atenția că cea mai sensibilă zonă societală care necesită eforturi consistente, dacă se dorește ca transformările preconizate să aibă loc și să dea rezultate scontate, este cea a atitudinii actorilor economici. Marea provocare revine companiilor care, în acest context, trebuie să își adapteze comportamentul pe piață la imperativele unor politici în domeniul concurenței înțelese și chiar aplicate diferit de către state.

Sursa viziunilor diferite asupra concurenței și implicit asupra necesității și rolului elaborării și aplicării unei legislații sau politici în domeniu poate fi reprezentată și de diversitatea abordărilor care a marcat și încă marchează teoria economică în ceea ce privește procesul concurențial și implicațiile acestuia asupra comportamentului actorilor economici pe piață. Concurența rămâne astfel un concept extrem de complex și de dinamic a cărui analiză și înțelegere deplină este departe de a fi încheiată, reprezentând ea însăși un proces evolutiv cu implicații interpretate distinct în contexte diferite și la momente istorice diferite. Pentru că, după ce se vor fi lămurit cauzele actualelor turbulențe globale, va trebui ca știința economică să ofere noi răspunsuri la dilemele societale și să înțeleagă și să gestioneze adecvat tot mai profunde schimbări de paradigmă economică. Mai mult, analiza principalelor contribuții aduse de fiecare dintre școlile de gândire economică la dezvoltarea politicii în domeniul concurenței reprezintă un demers de natură să identifice răspunsuri și să propună soluții de îmbunătățire a eficienței reglementării comportamentului concurențial al agenților economici pe piață și a calității mediului concurențial atât în beneficiul consumatorilor și cât și al companiilor.

De la teoria clasică la teoria neoclasică a prețurilor, de la concurența funcțională și modelul structură-conduită-performanță dezvoltat de Școala de la Harvard la crezul Școlii de la Chicago în eficiența forțelor de autoreglare de care dispun piețele, de la conceptul de concurență văzut de Școala Austriacă ca o interacțiune spontană între actorii economici și ca o modalitate de descoperire la imperativul unei ordini concurențiale pentru care pledează ordoliberalismul german, de la comportamentul rațional al agenților economici în direcția maximizării profitului la explorarea elementelor de iraționalitate în comportamentul acestora, analiza propusă în prima parte a acestei lucrări își propune să evidențieze complexitatea procesului de diferențiere a unui comportament concurențial de unul anticoncurențial și responsabilitatea care trebuie asociată procesului de reglementare a concurenței pe piață. Indiferent de pluralismul abordărilor teoretice, concurența este percepută ca o valoare care trebuie promovată și protejată tocmai datorită potențialului său de a genera bunăstare atât la nivelul consumatorilor cât și al companiilor, atât timp cât nu este denaturată de comportamente neconcurențiale ale diferitelor categorii de actori economici.

Într-un context economic și politic marcat de profunde transformări determinate în special de provocările lansate de criza economică și financiară, la nivelul Uniunii Europene se conturează un nou model de politică în domeniul concurenței care se axează pe un set de acțiuni coordonate la nivel de grupare care să asigure transparență și condiții de concurență echitabile atât pentru state cât și pentru companiile care activează în cadrul pieței unice interne.

Modernizarea cadrului reglementar și instituțional impune o evaluare a rezultatelor implementării politicii comunitare în domeniul concurenței la nivelul grupării, dar și la nivelul fiecărui stat membru. Cum literatura de specialitate oferă alternative relativ diversificate în ceea ce privește evaluarea eficienței cu care este aplicată politica în domeniul concurenței, raportarea făcându-se, în funcție de caz, fie la nivelul autorităților în domeniu, fie la nivelul percepției mediului de afaceri, pentru Uniunea Europeană și pentru prioritățile pe care și le-a stabilit pentru noul deceniu este importantă cuantificarea contribuției efective a fiecărei politici sectoriale, și implicit și a politicii în domeniul concurenței, la creșterea bunăstării consumatorului și implicit a bunăstării totale. Trebuie avut în vedere faptul că această politică nu este doar una cu profunzi determinanți, dar și efecte de antrenare de natură economică, ci are și implicații sociale și politice ceea ce face și mai dificil procesul de evaluare. O politică în domeniul concurenței adaptată la condițiile actuale ale mediului european de afaceri și conectată la perspectivele de dezvoltare ale Uniunii Europene trebuie să reprezinte o parte integrantă a instrumentarului necesar atingerii dezideratelor Strategiei Europa 2020, și anume asigurarea unei creșteri economice care să fie concomitent, inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii sociale și, totodată, caracterizată de niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă, productivitate și coeziune socială, fiind obiective la care concurența funcțională și nedistorsionată își poate aduce contribuția.

Pornind de la premisa că elaborarea și implementarea unei politici în domeniul concurenței reprezintă un proces prin care autoritățile publice, preocupate să furnizeze bunuri și servicii publice, încearcă să dezvolte concurența și să creeze mediul corespunzător pentru aceasta prin interzicerea sau restricționarea anumitor tipuri de practici comerciale care pot limita în mod nejustificat concurența, este oportună o evaluare a calității mediului concurențial din România prin raportarea atât la performanțele autorității de concurență, dar și la nivelul percepției mediului de afaceri asupra eficienței cu care este aplicată această politică. Cum simpla reglementare, fie ea și de calitate, nu poate asigura toate beneficiile derivate dintr-un proces concurențial nedistorsionat pe piață, ultima parte a lucrării își propune să evidențieze prin intermediul unei cercetări la nivelul companiilor, măsura în care acestea se raportează la prevederile politicii comunitare în domeniul concurenței și a modificărilor survenite în comportamentul concurențial al acestora după aderarea României la Uniunea Europeană.

De la momentul aderării României la Uniunea Europeană, odată ce Consiliul Concurenței a dobândit competența de a aplica direct regulile comunitare în materie de concurență, atenția s-a deplasat dinspre eforturile făcute de această instituție în direcția compatibilizării legislației românești cu dreptul comunitar în domeniul concurenței înspre contribuția efectivă la protejarea și stimularea concurenței în România pentru asigurarea unui mediu concurențial normal. Pe lângă evaluarea acestor contribuții prin prisma structurii deciziilor emise sau noilor priorități stabilite în direcția promovării unei culturi a concurenței și a ajutorului de stat în România, o serie de estimări empirice privind convergența eficienței cu care este percepută aplicarea politicii în domeniul concurenței în România după aderarea la UE în raport cu celelalte state membre ale Uniunii Europene pot oferi o imagine mai detaliată asupra calității mediului concurențial din România pornind de la un sistem de indicatori agregați estimați de Forumul Economic Mondial și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare și aplicând metoda de clusterizare bazată pe k-medii și metoda bazată pe calculul de distanțe, Minkovski și Cebîshev.

Analiza modului în care companiile românești se raportează la prevederile politicii comunitare în domeniul concurenței poate reprezenta un criteriu de evaluare complementar al performanțelor obținute în acest domeniu. Obiectivul principal al cercetării l-a reprezentat analiza impactului integrării europene asupra comportamentului concurențial al agenților economici din România și importanța pe care o acordă aceștia regulilor concurenței loiale derivate din natura și dinamica legislației europene. Cercetarea realizată la nivelul unor companii din România a vizat identificarea gradului de cunoaștere, la nivelul companiilor, a practicilor considerate anticoncurențiale de legislația națională și comunitară în domeniul concurenței, disponibilitatea decidenților din companii de a apela la practici anticoncurențiale în scopul contracarării presiunilor concurenței de pe piață, gradul de cunoaștere a pieței pe care activează compania prin raportarea la o serie de elemente care țin de intensitatea concurenței, barierele cele mai frecvente indentificate la intrarea pe piață, posibilitatea influențării pieței, factorii care au contribuit la dezvoltarea și funcționarea firmei pe piață, prioritățile strategice stabilite la nivel de companie, gradul de cunoaștere de către companii a caracteristicilor unui mediu concurențial normal și a măsurii în care se regăsesc acestea la nivelul mediului concurențial din România precum și impactul pe care la avut aderarea României la Uniunea Europeană asupra concurenței de pe piață pe care acționează companiile, a avantajelor și dezavantajelor aduse de procesul de integrare.